

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magának érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan helyzetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlbaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a bíres sort sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Csak teleolvasom az üres oldalakat”

BESZÉLGETÉS PODMANICZKY SZILÁRDDAL

Podmaniczky Szilárd gyerekkora óta foglalkozik írással, ám sokáig nem gondolta, hogy amit csinál, az irodalom. A szegedi tanárképző főiskola hallgatójaként jelentek meg első szövegei; verseit, novelláit előbb a Szegedi Egyetem, majd országos lapok közölték. Tíz éve a szegedi napilap, a Délmagyarország munkatársa, ahol elsősorban tárcákat, jegyzeteket, filmkritikákat ír, és rendszeresen publikál a legrangosabb irodalmi folyóiratokban. Harmincéves korában, 1993-ban jelent meg kisregényét és válogatott prózáit tartalmazó első kötete, a Haggyatok lótszülésben, három évvel később követte a második, Megyek egy kört az alvázon címmel, majd tavaly került a könyvesboltokba a harmadik, a Vastag Sapka. Az idei könyvhét újdonsága volt a Képlapok

a barlangszájából című negyedik kötete, és a XXX. filmszemlén mutatták be a forgatókönyvéből készült Észak, Észak című filmet. A hajmeresztően abszurd és meglepően, jellegzetes Podmaniczky-szövegek nem hagyják nyugton az olvasót, gyakran szélsőséges reakciókat váltanak ki: sokan értelmetlennek vélik és ingerülten elutasítják, mások épp ellenkezőleg, a kimeríthetetlen fantázia és az utánozhatatlan nyelvi invenció iránt rajonganak.

– *A magyar kultúrtörténet több jeles Podmaniczkyt is számon tart; családod rokonságban áll-e valamelyikkel?*

– Az anyakönyvekben viszonylag egyszerűen odáig lehetett visszamenni, hogy nagyapám apja ki volt, és hol élt. Különböbben nem izgatott ez a dolog, így további erőfeszítéseket nem tettem, hogy kiderítsem családkunk pontos eredetét. Gyerekkoromban mindig csodálkoztam, hogy a könnyen megjegyezhető Nagyok, Kissek, Tóthok, Szabók között

miért van ilyen furcsa nevem. A múltba, a történelembe – akárcsak az írásaimon – a családomon keresztül sem tudom bekapcsolni magam. Családfánkat vigaszáginak szoktam nevezni. Jászkarajenőn, ahol általános iskolába jártam, csak Sicckinek becéztek bennünket, apám volt a nagy Siccki, én meg a kis Siccki. Már újságíróként dolgoztam, amikor pesti útjáról hazatérve az egyik takarító néni kezét összecsapva elképedve közölte velem: Nem is tudtam, hogy ilyen nagy ember, hogy még utcát is neveztek el magáról.

– *Úgy tudom, egész korán kezdte írogatni.*

– Édesanyámnak – aki egy téesz pénztárosaként dolgozott – volt egy írógépe, amin, mint minden gyerek, én is imádtam pötyögtetni. Édesanyám mesélte, hogy mielőtt még megtanultam volna írni, üres papírlapokra mindenféle krikszkrakszokat rajzoltam, majd odavittem hozzá, és megkérdeztem, jelentenek-e már valamit. Később, az iskolában a betűk, a szövegek egészen kedves dolgoknak tűntek. Amikor házi feladatként kaptuk, nagy élvezettel karikáztam be az újságban piros postairónnal az azonos betűket. Az iskolánkban nagyon komolyan vették az énektanítást, dalról dalra haladtunk, én pedig egyszercsak azt vettem észre, hogy a dalok sajátos ritmusára ott, ahol abbamaradt, folytatom a szöveget. Az egyik ilyen versikém a Hull a szilva a fáról... kezdetű népdalra született. Otthon kottafüzetekbe le is írtam ezeket a strófákat. Nem tudom, mennyire voltak szabályosak, mert azóta hiába kerestem, nem találtam meg a füzeteket. Ha jól indul a reggel, még manapság is koncertezek a fürdőkádban: Benn ülök a kádba', benzin van a számba', nem gondolok másra, csak egy szál gyufára.

– *Hogy fogadták a tanárok a versikéidet?*

– Nem mutogattam nekik, inkább csak magamnak írtam le. Emlékszem, később, a gimnáziumban rengeteg irodalmi büntetést kaptam. Azóta is tervezem, hogy írok egy dolgozatot Büntetőfogalmazás címmel. A magyartanárom – aki egyben az osztályfőnököm is volt –, mindig fogalmazást íratott velem, ha valamit nem tanultam meg. Ráadásul ezeket fel is kellett olvasnom a következő irodalomórán. Az osztálytársaim baromi jókat röhögtek. A fogalmazási házi feladatokat – mint az evésnél a legjobb falatokat – mindig a tanulás végére hagytam, akkor is, ha éjszaka kellett írnom. Bár fél hétkor indult a buszom Ceglédre, fél hatkor keltett édesanyám: tea, kakaó, szendvics. Egyszer vetélkedőt rendeztek az osztályok között, s az egyik feladat az volt, hogy a kihúzott témából színjátékot kellett írni. Nekünk az Odüsszeia jutott, beültünk a könyvtárba, hogy közösen megírjuk, de fél óra után sem jutottunk semmire. Javasoltam, hogy menjünk szépen haza, én másnapra megcsinálom egyedül. Tizennégy évesen ugyanis elolvastam a teljes eposzt, és olyannyira megmaradt bennem, hogy huszonegynéhány éves koromig nem is tudtam megszabadulni tőle. Bennem éltek az állandó jelzői, az istenei és a nyelvezete. A színdarabírást is jó játéknak találtam, élveztem, hogy tudom csinálni. Édesapám biológia szakos tanári végzettséggel főleg irodalmat és történelmet tanított, a házikönyvtárában sok verseskötet sorakozott. „Felfedeztem” a klasszikus költészetet, „ráéreztem” a versek dallamvilágára, és játékból ritmikájuk, mértékeik mintájára saját verseket is írtam, ahogy kell.

– *Ezek után különösen meglepő, hogy a Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karára kerülél. Hogy történt?*

– Az írás akkoriban, abban a környezetben nem tűnt különleges dolognak számomra, nem gondoltam, hogy ezzel kellene foglalkoznom. Tantárgyként a magyar nyelv és irodalom egészen más dolog, mint írni, szöveggel foglalkozni. A gimnáziumban volt olyan év, amikor hármas voltam irodalomból. Találtam ugyan szimpatikus

elemeket az irodalomtörténetben, de az egész nem igazán vonzott. A verselemzéseket is elhülyéskedtem, mert csak a szövegekkel való játék érdekelt. Az irodalomtanítás az irodalom minden plasztikusságát elvette számomra. Mindig úgy kapcsolódtam az irodalomhoz, hogy próbáltam belőle viccet csinálni. Például amikor meg kellett tanulnunk Balassi Borivóknak való... című versét, engem is feleltettek. Felálltam, és azt mondtam, Balassi Bálint: Szesztstvéremnek. Inkább megengedtem magamnak ezt a poént, csak hogy valami közöm legyen a vershez. Persze ennek is büntetőfogalmazás lett a következménye. Az egyik irodalomórára el kellett olvasni Gogol novelláját, A köpönyeget. Amikor először meghallottam a tanártól Akakij Akakijevics nevét, iszonyúan elkezdtem nevetni, amiből rögtön kiderült, hogy akkor hallottam először, vagyis nem olvastam el.

– Szerinted a szöveggel való játékra nagyobb súlyt kellene helyezni az irodalomoktatásban?

– Számomra az irodalmi szövegek, egyáltalán bármilyen művészeti tevékenység megközelítésében sohasem a filológia, az irodalomtudomány, hanem a művészetfilozófia és a művészetpszichológia volt a meghatározó. Az irodalomtanításból pedig épp ez a kettő szorul ki leginkább, holott ez a két tudományág tud a legmélyebb rétegekbe hatolni, és sokkal érzékletesebb, mobilabb megítélést enged. Valószínűleg úgy lenne a legizgalmasabb, ha teljesen komplexen tudná fogni az ember az irodalmat.

– A Műszaki Egyetemet hamar otthagytad...

– A történethez tartozik, hogy előtte egy évig a nagyatádi harckocsizóknál voltam katoná. Többször is majdnem agyonlőttek. Elsőlépcsős laktanya, készenléti őrzületkel. A katonaság teljesen idegen világ volt számomra, amiben nem tudtam a mértéket. Ugy éreztem, a korábbi világhoz fűző minden szál megszakad. Sokáig nem tudtam ezzel a brutális „élménnyel” mit kezdeni, végül egy évvel ezelőtt sikerült egy novellában megírni. Amikor utána az egyetemen rám szakadt a szabadság, akkor éreztem igazán a katonaság bezártságát. Szakállat növesztettem, a hajam is megnövesztettem, fordítva hordtam a nadrágom, és minden elképzelhető gesztussal igyekeztem a világ ellen hadakozni. Szinte minden csoporttársam sokkal magasabb szintről vágott neki az egyetemnek, jóval többet tudtak számítástechnikából, olyan szavakat, kifejezéseket használtak, amiről nem is hallottam. Hamar belefáradtam abba is, hogy éjszánként csavarrajzolással küszködjek. Számítástechnikából odáig jutottam el, hogy írtam egy programot, ami a végtelenségig kinyomtatta a faktoriálisokat. Figyelmeztettek bennünket, hogy nagyon drága a papír, próbáljunk spórolni vele, ezért én ráküldtem ezt a programot a nyomtatóra. Ki is zártak a számítógépteremből, aminek szívből örültem. A második félévben már olyan rosszul álltam geometriából, hogy beláttam, nem szabad tovább folytatnom. Féltettem a szüleimet attól, hogy ez túl nagy trauma lesz számukra, és igazából elmagyarázni se tudtam volna a váltás okát; Paczoly Béla tankörtársam – aki ma filmrendező – nagyon okosan azt tanácsolta, hogy a műgyetem feladását csak a folytatással együtt szabad elmondani a szüleimnek. Igaza volt. Viszont naivan azt képzeltem, hogy a pedagógiai pálya sokkal humánusabb, mint a mérnöki, ezért eldöntöttem, hogy a szegedi főiskola matematika-fizika szakán folytatom.

– Mire volt jó a főiskola négy éve?

– Rengeteg emberrel megismerkedtem, sokan közülük azóta is a barátaim, csak a teljesség kedvéért nem sorolom most a nevüket. Néhány évig kicsit felelőtlen-felhőtlen maradhattam, azaz nem kellett konkrét célokat kitűznöm, hiszen az adott volt: diplomát szerezni. Nem tudtam megmondani, miért, de éreztem, valószínűleg szükség-

gem lesz rá. Később elkezdtem olyan filozófiai munkákkal foglalkozni, amelyekből láttam, hogy a természettudományos felfedezések hatására nagyon sokban megváltoznak a világról alkotott korábbi elgondolások és egyáltalán az elgondolások lehetőségei. Rengeteget beszélgettünk akkoriban, mert sokunkat izgatott, mi ez a világ, és hogyan működik. A viszonylag sok természettudományos ismeretnek később nagy hasznát láttam a különböző filozófiai, nyelvfilozófiai keresgéléseim során. Minél több tudományban – legalább alapfokon – otthon van az ember, annál komplexebben látja a világot. Ma már érzem, hogy például a különböző irodalomelméleteket – amelyek eddig nem igazán érdekelték – nem lenne rossz ismernem. Minél többet tud az ember a világról, annál pontosabban tudja összeilleszteni a képeit, fogalmazás közben pedig annál finomabb szűrőn keresztül tudja elmondani a belső beszédét. Az írás is ugyanolyan, mint mindenféle tudományágban a kutatás. Számomra az írás is keresés, hiszen nincsenek kész alakzataim egy-egy probléma megoldására. Hogy a matematikánál maradjak: nem egy újabb másodfokú egyenlet gyakorlatszerű megoldása az igazán izgalmas, hanem az, ha egy különleges problémát oldasz meg. Hasonló érzés az írásban kalandozni. Ahhoz lehetne hasonlítani, mintha azt mondanám: az írás is olvasás; csak egy üres könyvet kap kezébe az ember, és az üres oldalakat olvassa teli. Ennek megvan az a fantasztikuma, hogy azt olvasol, amit akarsz. A kedvenc könyvedet olvashatod ezzel a módszerrel. Aztán, persze, látod, olvashattál volna jobb könyvet is.

– *Hogyan kezdte publikálni?*

– A főiskolán mondták a barátaim, hogy amit írok, közölni lehetne folyóiratokban és a Szegedi Egyetemen. Pénzt kapok érte, amiből lehet cigit venni, étteremben finomakat enni. Ugyanakkor ez nem tervszerűen történt, közben rengeteg bulit csináltunk. Egyszer kimentünk a Boszorkányszigetre, a Szép versek egyik kötetének lapjaiból hajtogatott papírcsónakokat úsztattunk, ezeket lefotóztuk, nyertünk is vele egy pályázaton. Barátaimmal elindítottuk a Narancsszív-sonettek füzetsorozatát, amelynek részeként én is összeállítottam egy kis füzetet Első örömszerzési kísérlet címmel. Ahogyan egyre több írásunk megjelent, kezdett elfogyni az amatőr státusunk. Nagy élmény volt, amikor a Magyar Nemzettől – ami akkoriban a legtekintélyesebb napilap volt – egy szerkesztői levelet kaptam, hogy küldjek nekik verset. Olyan érzés volt, mintha kitüntetének. Ezek a dolgok kicsit becsvágyóbbá tettek, és elhitették velem – én is elhittem magammal –, hogy amit írok, az jó. Ez azért volt fontos, mert a sikerek mellett rengeteg visszautasításban is részem volt akkoriban. Azt hittem, ha egyik helyen már „ki tudtam ugrani”, akkor csak küldenem kell az írásaimat az irodalmi folyóiratoknak, ott is kinyitják nekem az ablakot, na, ugorjál egyet nálunk is. Amikor nem fogadták el, nem ért különösebb trauma, elfogadtam, hogy nekik nem tetszik. Ha kezdő szerzők megkeresnek, hogy adjak tanácsot, mi legyen a verseikkel, írásaikkal, vissza tudom idézni, az én életemben milyen stádiumban születtek ezek a szövegek. Mást nem tudok mondani: csinálni kell. Mert csakis miközben a nyelvvel foglalkozik, tud előre haladni az író vagy a költő. A nyelv állandó visszahatásaiból kerül ki az egyre finomabb, izgalmasabb, érdekesebb fogalmazás, ami csak az övé. Azt szokták mondani, hogy bizonyos dolgokat ki kell írnia magából az embernek, hogy végül megtalálja a saját hangját – vagy a saját kiadóját.

– *Diploma után kényszerűségből kezdte tanítani?*

– Már a főiskolán közöltem a módszertan tanáraimmal, hogy nem fogok tanítani, mert írni akarok. Holott állítólag viszonylag jó pedagógiai érzékem volt, jól tanítottam. Bejött, amit kitaláltam: úgy kell elmagyarázni az anyagot, hogy ha nem tudnám,

én is megértsem. A diplomaosztó után teljesen felszabadultan azzal a tudattal, hogy kezdődik az élet, indultam volna haza, amikor az autóbusszvezető az utolsó pillanatban becsukta az orrom előtt az ajtót. Ezt valahogy jelképesnek éreztem, azt az egy szál drótozott szegfűmet, odaadtam egy járókelőnek. A szüleim türelme és toleranciája kellett ahhoz akkoriban, hogy elviseljenek. (Épp nemrégiben mondta édesanyám, hogy most kezd csak megérteni.) Semmi mást nem akartam csinálni, legfeljebb írni. Néhány évvel korábban kaptam meg az első írógépemet, ami fantasztikus élmény volt. Esténként pirossal-feketével, ahogy épp jött, legalább hét verset beütöttem az Erikába. Képviseket is írtam, ami akkoriban nagyon divott. A főiskola után először a ceglédi művelődési házban dolgoztam, az első munkafeladatomban a telefonkönyvből ki kellett írnom az összes ceglédi nevet és címet, ahová meghívókat, programajánlókat küldtek. Borítékokat írtam és bélyeget nyálaztam. Egyre rosszabbul éreztem magam, váltanom kellett. Cegléd viszonylag kicsi város, szüleim ott éltek, erre is gondolnom kellett, amikor „kavartam a kocsonyát”. Végül a moziba mentem el dolgozni, mert ott az mondták, Budapestre kell feljárnom filmeket válogatni. Mivel kiderült, hogy jól tudok műszaki rajzolni, az utazás helyett egész nap ötven oldalt kellett megvonalaznom a statisztikákhoz. Másnap jegyárusítással akartak megbízni. Nem tartottam lealacsonyító munkának, egyszerűen azt éreztem, nincs közöm ehhez a fajta élethez, egy nap elég volt belőle. Nem találtam a helyem a világban, végül mégis elmentem tanítani. Eleinte élveztem, mert valóságos színházi előadást csináltam az órákból, sokszor megnevettettem a gyerekeket, a szakfelügyelőt bekötöttük az áramkörbe. Azt azonban nem sokáig bírtam, hogy gyakran egymás után négyszer kellett leadnom ugyanazt az órát. Ugy éreztem, minden csak kifelé megy, nem kapok a gyerekektől semmit, mert valószínűleg sokkal nagyobb gyerek vagyok náluk. Hazug dolognak éreztem a tanítást. Másfél év elteltével egyik este rádöbbenem, hogy csak radikálisan lehet véget vetni ennek, bár nem igazán tudtam különbséget tenni, hogy az életemnek, vagy az életem ilyenét görcsös és borzalmas menetének kell véget vetni. De még akkor éjjel felültem egy vonatra, és lejttem Szegedre, mivel itt éltek a barátaim. Eleinte a kertásástól kezdve a televíziós segédszerkesztői munkáig mindenfélével próbálkoztam, és végre fellelegeztem. Végül Sulyok Zsóka és Márok Tomi segítségével a Délmagyarországhoz kerültem. Az első interjút Bíró Zoltánnal kellett készítenem, holott soha, semmi közöm nem volt előtte a politikához. Az ismerőseimet kérdezgettem, hogy ők mit kérdeznének tőle. Azt sem tudtam, hogy milyen egy interjú, ezért megvettem az összes napilapot, hogy megnézzem, formailag hogyan kell megírnom. A többi műfajjal is hasonló módszerrel ismerkedtem meg, nekem ez volt az újságíró-iskola. Akkoriban nagy változáson ment át a Délmagyarország; filmkritikát például épp senki sem írt. Kényelmes dolognak tűnt elmenni a sajtóvetítésekre, utána pedig írni róla valamit. Egy idő után persze abba is bele lehetett sokallni, hogy az ember minden héten végignézzon és elemezzen egy tökkelütött amerikai filmet. Ráadásul a mozisokkal jól összeismerkedtem, ezért nem szívesen cseszegettem volna a filmjeiket, mert a kenyerükről volt szó.

– *Az újságírói munka napi robotja mellett mennyi időd maradt az írásra?*

– Kényelmes voltam, ha kedvem tartotta, írtam, ha nem, akkor nem. Az összegyűjtött prózáimból álló kötetet még akkoriban összeállítottam, amikor tanítottam. Meg is kaptam érte a honoráriumot, de végül nem adták ki. Ez az anyag később átkerült egy másik kiadóhoz, kivettünk belőle írásokat, majd a Délmagyarországnak folytatásokban írt kisregényem is belekerült. Akkoriban eléggé ötletszerűen írtam, minden azon múlt, épp volt-e hozzá kedvem. 1993-ban jelent meg első könyvem, a Haggyatok ló-

tuszülésben, s csak 1996-ban a második, a Megyek egy kört az alvázon. Ez is mutatja, nem rokkantam bele az írásba.

– *Sohasem voltál klasszikus értelemben vett újságíró; mára el is érted, hogy elsősorban tárcákat és jegyzeteket kérnek tőled, de ez nem volt mindig így...*

– Sok műfajt nem szívesen csináltam, semmitmondó emberekkel interjúk, haszon-talan, repi tudósítások, de ebből meg lehetett élni, meg hát életem minden periódusá-nak akadt kezdő, zöldfülű szakasza, amiben elhittem és készpénznek vettem a még ismeretlen dolgok „fontosságát” és őszinteségét. Ez valamennyire ma is megmaradt. Persze nem lenne igaz, ha azt mondanám, az újság miatt nem maradt időm az írásra. Egy-szerűen akkoriban nem voltam eléggé céltudatos. Nem mintha most nagyon az lennék.

– *A kilencvenes évek kezdetén meglehetősen bohém és öntörvényű figurának ismertelek meg, mára ezek a jelzők inkább csak az írásaidra igazak...*

– Azt hiszem, az az idő már elmúlt. Úgy érzem, a társadalmi, konvencionális esztetiségek közepette és ellenére életemnek ez a külső része nyugvópontonra talált: van egy párom és társam mindenben, egy egész családom. Talán ennek hiányában zuhan-tam éjszakáról éjszakára, és rúgkapáltam a szeretetlenségben. De kár lett volna ki-hagyni ezt az eszelős flinget, mert most azt hinném, valamiről lemaradtam. Sokszor úgy jutott fel Pestre a hír, hogy én szabados performanszokat csinálók Szegeden. Tu-lajdonképpen az írás helyett akkoriban ilyesmire ment el rengeteg energiám. Nem volt semmi más célom az írással, minthogy leírjam, ezt a vad világiszonyt. Különösebben nem törődtem vele, hogy könyv lesz-e belőle. Mostanra valahogyan úgy alakultak a dolgaim, hogy be kellett látnom, ha filmet akarok csinálni, vagy – amire ösztöndíjat is kaptam – regényt akarok írni, akkor nem lehet csak úgy bele a vakvilágba, sokkal jobban meg kell terveznem az életemet. Annak is meg volt az esélye, hogy az a stíl egy idő után befulladás. Valószínűleg épp jókor jött a váltás, mert legbelül éreztem, hogy így nem mehet tovább. Nem élveztem már az estéket, ültem az asztalnál, nem szóltam egy szót sem, nem érdekelt semmi, ugyanakkor mégis el kellett mennem a bevált helyekre, ha emberek között akartam lenni.

– *Nagyon sokan rajongva szeretik az írásaidat, és keveslik amit tőled a lapban olvas-hatnak, ugyanakkor legalább ilyen népes a másik tábor is, amelyik tiltakozik, kikéri magá-nak ezeket a szövegeket, és az eltávolításodat követeli. Hogy éled meg, hogy ennyire megosz-tod a Délmagyarország olvasótáborát?*

– Sokféleképpen lehet ezt megélni, de főleg úgy: legalább van valamilyen hatása annak, amit csinálók. Talán azokat a rétegeket érem el, amelyek valamiképpen meg-érintik az olvasókat, de főképp engem. Tudom, hogy jó néhányan vannak, akik legszí-vesebben agyonütnének, de az azért megnyugtató, hogy a kezek sohasem lendültek el. Kérdezték már páran: sötétedés után is ki merek menni az utcára? A szélsőséges meg-nyilatkozások általában mindig megszűnnek, amikor személyesen találkozom valaki-vel. Sőt, ez nemcsak az olvasókra, hanem a kritikusokra is érvényes. Előfordult, hogy valaki már leadta a kritikáját a könyvemről az egyik folyóiratnak, majd véletlenül összefutottunk valahol, és öt percnyi beszélgetés után azt mondta, vissza kell kérnie és át kell írnia, mert félreértett. Vannak olyanok, akiknek a gondolkodására, világfel-fogására rimel az én nyelvi logikám, és vannak, akiket iszonyúan irritál. Őket is meg-értem, de hozzá kell tennem, egy-két esetet kivéve, sohasem ilyen szándékkal írok. Kivétel volt, amikor annyira felbosszantottak valami hülyeséggel, hogy direkt polgár-pukkasztásból az egyik tárcámba valamelyik nyelvkönyvből bemásoltam egy lehetet-len párbeszédet.

– *Hogyan befolyásol a siker?*

– A sikerről mindig azt gondoltam, hogy nem én vagyok sikeres, hanem az írásaim. Mindig szét tudom választani a kettőt, akkor is, ha azt mondják, hogy az írásaim csak velem együtt értelmezhetőek, és úgy kerülnek igazán a helyükre. Majd ötven-száz év múlva, amikor már csak a szövegek lesznek, kiderül az igazi értékük. Hogy mit tudtam beléjük rakni magamból, mennyire voltam őszinte, mennyire írtam azt, amit a képességeim szerint maximálisan tudtam. Ehhez mérten lehet majd őket sikeresnek értékelni.

– *Tudsz-e valamiféle használati utasítást adni az írásaidhoz azoknak, akik egyszerűen nem tudják elkezdni a befogadásukat? Hogyan kell olvasni őket?*

– Filmes példát hoznék. Nagyon sok olyan filmet láttam, ami először idegesített. Sok idő eltelt, amíg megértettem: ezeket a filmeket nem jól nézem. Hátra kell dőlnöm, el kell engednem magam, és nem értenem kell, hanem éreznem, hogy egy nem konkrét síkon mi történik bennük. Mindenkinek megadatik az életében, hogy bizonyos dolgokat csak esztétikai szemszögből nézzen. Nem egy kisbabát, nem egy tanyafestményt, hanem valami különleges dolgot egyszerűen csak szépnek talál, és nem tud rá magyarázatot. Tulajdonképpen ennek kellene működnie a szövegeim esetén is. Megpróbálom a nyelvi-esztétikai világomat úgy „lekódolni”, hogy a szövegeim visszaadják az olvasónak azt a fajta többnyire pusztán esztétikai belső érzést, ami engem írás közben vezet. Gyakran mondják: nem értik, amit írok. Amikor egyszerű történeteket írok, azokat persze lehet érteni, de az esetek többségében nem az értelem, hanem az érzelem vezeti a beszédem. Nagyon sokszor egészen váratlanul bukkannak fel a fejemben a mondatok. Nem tudom, honnan, mert engem is meglepnek, és akkor el kell döntenem, illenek-e a szöveghez. Olykor másodpercenként öt-hat ilyen mondat, tagmondat is megjelenik, ezek között szelektálva haladok tovább abszolút csak esztétikai mérce szerint. Ez teljesen másfajta olvasói gyakorlatot kíván, mint például egy klasszikus regény. Ha valaki a klasszikus regények világát szereti, abban tud az elméje elmélyedni, tegye azt! Olvasóim azt szokták mondani, ha egyszer sikerül rákapniuk a szövegeim ízére, utána már valamennyit élvezni tudják. Imádom az ilyen olvasókat!

– *Azt nyilatkoztad néhány éve, hogy számodra a mondat sokkal fontosabb, mint a történet. Ha jól tudom, épp egy regényt írsz; ebben is fontosabbak lesznek a mondatok a történetnél?*

– A fontosság számomra nem esztétikai kategória, és nagyon utálom is ezt a szót. Ez a történet-mondat antagonisztikus ellentét a népi-urbánus bajvívás szülötte, modern és újabb leképezése, vagyis kicsit nem az én ügyem. Mondat és történet: egy az egyben, mint Mohamed a hegyben, helyben vagyunk. A regényemnek nagyjából megvan a váza. Előre meg kellett terveznem, hogy ne szaladjon el a kezem. Nagyon jó gyakorlat volt ehhez az a három forgatókönyv, amit az utóbbi években írtam. Ezeknél is olyan laza szerkezetet kellett találnom, ami még nem gátolt abban, hogy szabadon azt csináljak, amit akarok. Ennek a regénynek is csak nagyvonalakban tudom a történetét, de nem is ez a lényeg. Ha az átlagemberek életét vesszük alapul, akkor a történetek eléggé adottak. Megszületnek, megvannak az életük társadalmi lépcsőfokai, majd meghalnak. Ez a teljes történet, ezen belül számomra inkább az az érdekes, hogy mindezt hogyan csináljuk és mondjuk el. Nagyon sokféle nyelven lehet elmondani egy ember életét, ezek közül az az ideális, ami a legfinomabban tudja visszaadni. Valószínűleg túl sokat bízok a nyelvre, de azt vettem észre, hogy a nyelv nekem annyira szabadon engedelmeskedik, és annyira könnyen jön, hogy másra nem is szabad bíznom.

– Legutóbbi könyved, a *Kélapok a barlangszájából* kapcsán az *ÉS* recenzense a következőket írta: „Podmaniczky kevésbé áll benne azokban a hagyományokban, melyeken sokaknak át kellett írniuk magukat, hogy végül saját hangukra találjanak. Podmaniczkynek mintha kevesebb gondot és erőfeszítést jelentett volna, hogy átverekedje magát azon a bozótoson, amit hagyománynak hívunk, hiszen már indulásakor is sokkal szabadabban mozgott a pályán, mint hasonlóan kezdő kortársai.”

– Azt hiszem, abból, amit a gyerekkoromról, az irodalomhoz fűződő kapcsolatomról elmondtam, egyértelműen látszik, nem volt szükségem bozótvágó késre ahhoz, hogy írni tudjak. Nem az irodalom felől mentem az irodalomba, egyszerűen csak írtam, és a szövegeimet – mint a nyelv sajátos formáit – irodalomnak minősítették. Írás közben, ma is gyakran elfelejtem, hogy amit csinálok, az irodalomnak készül. Órákon át tudnám mesélni, hogy miket éltem át írás közben a szöveggel, a nyelvvel kapcsolatban. Ha valakinek nincsenek meg ezek a tapasztalatai, akkor lehet, hogy nem is tudja elhinni a velem megesett transzcendens történeteket.

– *Mesélj valami hihetlent!*

– Köszönöm, szép feladat. Írás közben egyszer csak azt vettem észre, hogy olyan szórendező elv került valahogyan a fejembe, amellyel mindent, az egész időben át-sűrítve elmondhatónak éreztem. Olyan dolgokat is, amiket odáig soha nem tudtam. A világ bizonyos részeit csak bizonyos szóhasználattal és mondatrendezéssel tudja elmondani az ember, mással egyszerűen nem képes rá. Ennek az egyre bővülő burkát egyszer csak megéreztem. Rettentő gyorsan írtam, mert éreztem, ez az állapot hamarosan véget ér. Olyan sima és pontos fogalmazás adódott, hogy az döbbenetes volt. Amikor befejeződött, lezárult, köhögni kezdtem és nem tudtam folytatni az írást. Van egy másik érdekes dolog is az írások esztétikájával kapcsolatban. Biztosan nagyon sok ember érezte már, hogy mielőtt kimondana valamit, már megvan a gondolat, de még nem a nyelven. Ez egyfajta zenei gondolat. Amikor nem a hétköznapi nyelven írok, számomra az a fontos, hogy a másodperc tört részét, amíg ebből a gondolatból nem lesz nyelvi szöveg, vissza tudjam adni. Vagyis a szövegem vissza tudjon utalni arra a nyelv előtti állapotra, amikor a beszéd megszületik az ember fejében. Ha ezt el tudom érni, akkor jön létre a számomra esztétikus nyelv. A szövegeimben inkább ehhez próbálok igazodni, mint ahhoz, hogy történet képződjék, az valahogy úgy is lesz, az alanyok és állítmányok óhatatlanul megszülik. Ez borzasztóan és felvillanyozóan izgalmas! Ebben a nyelv zeneisége is benne van, mert a zene egy olyan gondolatforma, ami nagyon közel áll ehhez a ki nem mondott gondolathoz.

– *Mit gondolsz, vannak veszélyei a szövegeidet jellemző korlátlan szabadságnak?*

– Majd ha belebukok a szabadságba, kiderül. Nem hiszem. Furcsán érezném magam, ha olyanokat írnék, amit nem olvasna senki, ami senkit sem érdekelne. (Bár a mai olvasótábor sem kell Duna-rekesztő mennyiségben elképzelni; úgy 1000 példányos vagyok.) Biztosan számtalan író átélte már azt, hogy viszonylag jó fiatal kori felfutás után érthetetlenül visszaesett, aminek gyakorta az az oka, hogy azt hiszik, készen vannak, és nincs tovább keresés, csak az eddig sikeres reprodukálása. Ezt én nem tudom elképzelni, és valószínűleg ezért nem fog bekövetkezni. Nem vagyok túl optimista, de azt megtanultam, ha valamit nagyon határozottan akarok, akkor azt nem izomból, hanem egyfajta szuggesztív öngerjesztő erővel mindig meg tudom csinálni. Eleinte úgy gondoltam, mindenki rendelkezik ezzel a képességgel, de valószínűleg mégsem. Mint ahogyan a nyelvi képességeimről is – amit mások különlegesnek tartanak –, azt hittem, minden író rendelkezik hasonlóval.

– *Néhány éve azt mondtad, viszonylag kevés irodalmat olvasol, és azt a keveset is jobbra csak Beckett-től. Mára változott ez?*

– Az olvasás számomra elsősorban egyfajta inspirációforrás. Sok kollégától eltérően szó szerint boldog vagyok, ha egy jó szöveget olvasok valamelyik folyóiratban, mert az engem is feldob, és bevisz a szerző vers- vagy prózavilágába. A kortársakat a folyóiratokból rendszeresen olvasom, vannak szerzők, akiket már direkt keresek. Beckett után Thomas Bernhard következett, akinek a készülő regényemhez is komoly köze lesz. Évekkel ezelőtt véletlenül, beleolvasás kapcsán kaptam el a Tandori-szövegek fonalát. Füst Milán A feleségem története című könyvét többször is elolvastam. Miközben én is írok egy naplót, az utóbbi hónapokban kezdtem el Márai naplóit olvasni, amelyekben egészen különösen ír a környező világról, úgy, hogy közben nincs előtérben a személyisége, és mégis.

– *Mit árulsz el a készülő regényedről?*

– Egy nem magyar műfordítóról szól, aki egy magyar könyvet fordít, ami tulajdonképpen egy Thomas Bernhard-szöveg. Arra jöttem rá, hogy Bernhard életrajzának egyik szakasza teljesen az én életem. Vagyis miközben Thomas Bernhard-szöveg, aközben az én szövegem. A címe: Nyakam Szeged. Már négy évvel ezelőtt elkezdtem írni, de három oldal után lelkiismeret-furdalásom támadt, hogy beszélhetek-e én így egyes szegedi emberekkel. De most határozottan úgy érzem, ideje megcsinálni, leporolni ezt a sötét, kisszerű provincializmust; álvilágot, amiben cinikus pojáca szarják a spanyolviaszt. Ez a város teljességgel művészetellenes, csak populáris kultúrája van, az ún. magas művészet nem él meg itt.

– *Milyennek látod Szegedet?*

– Egy plazma. A negyedik halmazállapot. Inspiratívnak semmiképp nem nevezhetném. És most mégis inspirál, bár ne tenné. A legszűkebb környezetemet kivéve egyedül érzem magam ebben a városban, igazából semmihez nem kötődöm. Se a Tiszához, se épületekhez, különösképpen emberekhez sem. Ugyanakkor, ha néhány napig Budapesten vagyok, útközben visszafelé hazatérés érzésem támad. De ha már itt vagyok, ez rögtön elmúlik, nyilván. Biztosan nagyon sok mindent köszönhetek a városnak, és valószínűleg nagyon sok mindent nem fog nekem megköszönni a város, amit a Nyakam Szegedben le fogok írni.

– *Ha megtehetnéd, felhagynál a napilapos munkával?*

– Vannak bizonyos témák, sztorik amiket – műfajuk miatt – csak napilapban lehet közölni. Ezeket továbbra is nagyon szívesen írnám a Délmagyarország számára, de úgy, hogy az egzisztenciám ne függjön tőle. Ehhez arra lenne szükség, hogy a forgatókönyveim, és az ezután tervezett színpadi darabjaim anyagilag lehetővé tegyék, hogy megválogassam, mibe fogok bele. Ehhez a munkám határfokát minimum kétszáz százalékkal kellene növelnem. Jó lenne újabb és újabb regényeket írni, mert rengeteg dologgal találkozom, amik a megértésük vagy épp félreértésük folytán betesznek a bogarat az írógépbe. Szeretnék filmeket csinálni, amelyekre beülnék a mozi hátsó sorába, és nézném, hogy reagál a közönség. Ebbe a legutóbbi filmszemlén egy kicsit már belekóstoltam. Nagy élmény volt. Egészen más, mint az irodalmi szöveg fogadtatása. Néhány éve rájöttem, hogy azt a szabadságot, amire úgynevezett alkotó művészemberként szükségem van, csakis tervszerű munkával válthatom ki. Az irodalom is piaci alapon működik, ezért a munkám marketingjét is meg kell csinálnom. Harminchat éves múltam, semmit sem láttam még a világból, márpedig e nélkül nem akarom befejezni az életemet. Nem is fogom!

– *Három forgatókönyvet említettél...*

– Az Észak, Észak című film az előző filmszemlére készült el. Elsősorban a rendező filmje, csak részben az enyém, hiszen a forgatókönyvem részeinek felhasználásával jött létre. Borzasztóan nehezen nyeltem le, hogy nem az én elképzelésem szerint csinálták meg. Most Csörögi Istvánnal és Bicskey Lukáccsal egy másik forgatókönyvem alapján szeretnénk egy negyven részes tévésorozatot vagy négy nagyobb filmet készíteni. Ez tulajdonképpen az ezredvégi apokaliptikára épülne, amiben egy lovas a főszereplő. A címe: A végzet alkonya. Ha elkészül, képileg a belga szürrealista festő, René Magritte festményeire – és az eddigi írásaimra – fog emlékeztetni. A harmadik filmterv munkacíme: Agenda. Egy berlini magyar producer-rendezővel, Sóth Sándorral és a Duna Műhellyel egyelőre csak pályáztatunk. A cím, Agenda biztosan meg fog változni, mert ugyanígy hívják az EU egyik mezőgazdasági programját. Nehéz róla beszélnem, mert elég bonyolult a téma. Van egy pasas, aki egy kis faluban él az apjával, aki régen íjász és mészáros volt, de hobiból még ma is lövöldöz a kertjében régi marhatérképekre. Néha egy-egy nyílvesző elszáll valamerre, és el-eltűnnek az emberek a faluból. De nem is mesélem tovább a történetet, mert olyan sok szálon fut, hogy így nem lehet visszaadni. Amikor írtam, Godard és Lynch filmjei jutottak eszembe, hangulatában valamennyire extrém és misztikus, magyarázatkésztségben és bonyolultságban pedig Godard. Mindig jobban szeretem a filmet élvezni, mint érteni. Ha értem, azt jelenti, hogy olyan dologról beszél, amit már tudtam, ha csak élvezem, akkor a bennem még kimondatlan tartományok kapnak formát, és nekem ez a fontos... Kérdés bennem, hogy a klasszikus dramaturgiai szabályok mennyiben örökérvényűek, illetve a szabályok fölragása, azaz másféle szabályok követése milyen eredménnyel járhat? Mert szerintem maguk a dramaturgiai szabályok együttesen visszahatnak a tartalmi térre, illetve bezárják azt, és minden olyan kifejezendő, elbeszélendő, megmutatandó, ami már nem szabályszerű, ezek szerint kiesik a tartalmi térből. Ha például a prózáimat a klasszikus szabályok szerint írnám, közel se állna fenn annak a lehetőség, hogy eklektikus, vagy éppen eddig használatlan formai módszerekkel előálljon egy efféle tartalmi szemlélet. Nem tudom, a filmben mennyire lehet kitágítani a határokat, de érzésem szerint azok is gumiból vannak, mármint nekem, másfelől meg úgy érzem, hogy ha nem nyúlunk a határainkhoz, akkor egyszerűen belesimulunk a trendbe, amelynek így jogában áll minősíteni, csámcsogni, és abszolút értéktelen, úgynevezett szakmai számonkérésben részesíteni. Ami egyben számomra azt is jelenti, hogy nem a témának kell radikálisnak és elrugaszkodottnak lenni, hanem elsősorban a formának, s az a leglágabb témát is képes megfeszíteni. Ez az én szemléletem, ami olykor elviselhetetlenné teszi az elképzeléseimet, olykor pedig érthetlenné. Az alapvető motiváció, az egyszeri és megismételhetetlen cselekvések, cselekvési formák folytonos produkálása. Így egy művet is csak egyszer vagyok képes leírni, sajnos, nálam a verziók nem működnek, mert a dolgozás pillanatában van csak meg az a feszültség, amivel képes vagyok valamit létrehozni. Amit meg akarok csinálni, azt azonnal, abban az egyszeri visszavonhatatlan pillanatban, a másik pillanat már másra hivatott, más energiák vannak benne, más motívumok, egyszerűek, tehát visszaidézhetetlenek.

Hellősi Zolt